Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 29ης Φεβρουαρίου 2024*

«Προδικαστική παραπομπή – Οργανωμένα ταξίδια και συνδεδεμένοι ταξιδιωτικοί διακανονισμοί – Οδηγία (ΕΕ) 2015/2302 – Άρθρο 12, παράγραφος 2 – Δικαίωμα του ταξιδιώτη να καταγγείλει σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού χωρίς χρέωση καταγγελίας – Αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις – Εξάπλωση της νόσου COVID-19 – Μη έκδοση επίσημης σύστασης προς αποφυγή ταξιδίων – Συνεκτίμηση των προσωπικών περιστάσεων που σχετίζονται με την ατομική κατάσταση του ενδιαφερόμενου ταξιδιώτη – Σημαντικές συνέπειες στην εκτέλεση του πακέτου ή στη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό – Περιστάσεις οι οποίες υφίστανται ήδη ή οι οποίες είναι προβλέψιμες κατά την ημερομηνία συνάψεως της σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού – Δυνατότητα να ληφθούν υπόψη συνέπειες που επέρχονται στον τόπο αναχώρησης ή στον τόπο επιστροφής καθώς και σε άλλους τόπους»

Στην υπόθεση C-299/22,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Ανώτατο Δικαστήριο της Λιθουανίας) με απόφαση της 4ης Μαΐου 2022, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 4 Μαΐου 2022, στο πλαίσιο της δίκης

M. D.

κατά

«Tez Tour» UAB,

παρισταμένης της:

«Fridmis» AB

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Prechal (εισηγήτρια), πρόεδρο τμήματος, F. Biltgen, N. Wahl, J. Passer και M. L. Arastey Sahún, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: L. Medina

γραμματέας: K. Hötzel, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 7ης Ιουνίου 2023,

* Γλώσσα διαδικασίας: η λιθουανική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– ο M. D., εκπροσωπούμενος από τον R. Mikulskas, advokatas,

– η «Tez Tour» UAB, εκπροσωπούμενη από τον E. Rusinas, advokatas,

– η Λιθουανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον K. Dieninis και τη V. Vasiliauskienė,

– η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη S. Šindelková, τον M. Smolek και τον J. Vláčil,

– η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Κ. Μπόσκοβιτς, την Α. Δημητρακοπούλου, τον Κ. Γεωργιάδη, τη Χ. Κοκκόση και την Ε. Τσαούση,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την J. Jokubauskaitė, τον B.-R. Killmann και την I. Rubene,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 21ης Σεπτεμβρίου 2023,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας (ΕΕ) 2015/2302 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2015, σχετικά με τα οργανωμένα ταξίδια και τους συνδεδεμένους ταξιδιωτικούς διακανονισμούς, η οποία τροποποιεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 2006/2004 και την οδηγία 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και καταργεί την οδηγία 90/314/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ 2015, L 326, σ. 1).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του M. D. και της «Tez Tour» UAB με αντικείμενο το προβαλλόμενο από τον M. D. δικαίωμα καταγγελίας, χωρίς χρέωση καταγγελίας, της σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού την οποία είχε συνάψει με την «Tez Tour» UAB λόγω του συνδεόμενου με την εξάπλωση της νόσου COVID-19 υγειονομικού κινδύνου.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 5, 7, 25 και 29 έως 31 της οδηγίας 2015/2302 διαλαμβάνουν τα εξής:

«(5) […] Η εναρμόνιση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που προκύπτουν από συμβάσεις οργανωμένων ταξιδιών και συνδεδεμένους ταξιδιωτικούς διακανονισμούς είναι αναγκαία για τη δημιουργία μιας πραγματικής εσωτερικής αγοράς των καταναλωτών στον εν λόγω τομέα, επιτυγχάνοντας τη σωστή ισορροπία μεταξύ μιας υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.

[…]

(7) Η πλειονότητα των ταξιδιωτών που αγοράζουν πακέτα ή συνδεδεμένους ταξιδιωτικούς διακανονισμούς είναι καταναλωτές κατά την έννοια του δικαίου καταναλωτών της Ένωσης. […]

[…]

(25) Ο ταξιδιώτης θα πρέπει να λαμβάνει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες πριν από την αγορά ενός πακέτου, είτε αυτό πωλείται εξ αποστάσεως είτε σε γραφείο ταξιδίων είτε με άλλες μορφές διανομής. Όταν παρέχει τις πληροφορίες αυτές, ο έμπορος θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις συγκεκριμένες ανάγκες των ταξιδιωτών που είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι λόγω ηλικίας ή φυσικής αναπηρίας, τις οποίες ο έμπορος θα μπορούσε ευλόγως να προβλέψει.

[…]

(29) Λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες των συμβάσεων οργανωμένων ταξιδιών, θα πρέπει να καθορισθούν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων μερών για τη χρονική περίοδο πριν και μετά την έναρξη του πακέτου, ιδίως εάν το πακέτο δεν εκτελείται σωστά ή εάν αλλάζουν ορισμένες συνθήκες.

(30) Δεδομένου ότι τα πακέτα αγοράζονται συχνά πολύν καιρό πριν από την εκτέλεσή τους, ενδέχεται να συμβούν απρόβλεπτα γεγονότα. Ως εκ τούτου, ο ταξιδιώτης θα πρέπει, υπό ορισμένους όρους, να έχει το δικαίωμα να εκχωρεί μία σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού σε άλλον ταξιδιώτη. Στις περιπτώσεις αυτές, ο διοργανωτής θα πρέπει να είναι σε θέση να ανακτήσει τις δαπάνες του, για παράδειγμα αν ένας υπεργολάβος απαιτεί την καταβολή ποσού για την αλλαγή του ονόματος του ταξιδιώτη ή την ακύρωση εισιτηρίου μεταφοράς και την έκδοση νέου.

(31) Οι ταξιδιώτες θα πρέπει επίσης να έχουν τη δυνατότητα να λύουν τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού ανά πάσα στιγμή πριν από την έναρξη του πακέτου, έναντι καταβολής εύλογης και δικαιολογημένης χρέωσης καταγγελίας, στην οποία συνυπολογίζεται η αναμενόμενη εξοικονόμηση κόστους και τα έσοδα από την εναλλακτική αξιοποίηση των ταξιδιωτικών υπηρεσιών. Θα πρέπει επίσης να έχουν το δικαίωμα να λύουν τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού χωρίς χρέωση καταγγελίας όταν αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου. Αυτό μπορεί να αφορά, για παράδειγμα, πόλεμο, άλλα σοβαρά προβλήματα ασφάλειας, όπως η τρομοκρατία, σημαντικούς κίνδυνους για την ανθρώπινη υγεία, όπως η εκδήλωση κρουσμάτων σοβαρής ασθένειας στον ταξιδιωτικό προορισμό, ή φυσικές καταστροφές όπως πλημμύρες, σεισμοί ή καιρικές συνθήκες που καθιστούν αδύνατη την ασφαλή μετάβαση στον προορισμό κατά τα συμφωνηθέντα στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού.»

4 Το άρθρο 1 της οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο», προβλέπει τα ακόλουθα:

«Στόχος της παρούσας οδηγίας είναι να συμβάλλει στην ορθή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και στην επίτευξη υψηλού και όσο το δυνατόν ομοιόμορφου επιπέδου προστασίας των καταναλωτών με την προσέγγιση ορισμένων πτυχών των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών όσον αφορά τις συμβάσεις μεταξύ των ταξιδιωτών και των εμπόρων ταξιδιωτικών υπηρεσιών για τα οργανωμένα ταξίδια και τους συνδεδεμένους ταξιδιωτικούς διακανονισμούς.»

5 Το άρθρο 3 της οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Ορισμοί», ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

[…]

12. ως “αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις” νοούνται καταστάσεις που εκφεύγουν από τον έλεγχο του μέρους που επικαλείται τέτοια κατάσταση, και οι συνέπειες της οποίας δεν θα μπορούσαν να αποφευχθούν ακόμη και αν είχαν ληφθεί όλα τα εύλογα μέτρα·

13. ως “έλλειψη συμμόρφωσης” νοείται η μη εκτέλεση ή η πλημμελής εκτέλεση των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονται σε πακέτο·

[…]».

6 Το άρθρο 5 της οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Πληροφορίες πριν από τη σύναψη της σύμβασης», έχει ως ακολούθως:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, πριν δεσμευθεί ο ταξιδιώτης με σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού ή με οποιαδήποτε αντίστοιχη προσφορά, ο διοργανωτής […] παρέχ[ει] […], εφόσον αφορούν το πακέτο, τις ακόλουθες πληροφορίες:

α) τα κύρια χαρακτηριστικά των ταξιδιωτικών υπηρεσιών:

[…]

ii) τα μέσα μεταφοράς, τα χαρακτηριστικά και τις κατηγορίες των μέσων μεταφοράς, τους τόπους, τις ημερομηνίες και τις ώρες αναχώρησης και επιστροφής, τη διάρκεια και τις ενδιάμεσες στάσεις και ανταποκρίσεις.

[…]

viii) εάν το ταξίδι ή οι διακοπές είναι γενικώς κατάλληλα για άτομα με μειωμένη κινητικότητα και, κατόπιν αιτήματος του ταξιδιώτη, ακριβείς πληροφορίες σχετικά με την καταλληλότητα του ταξιδιού η των διακοπών, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες του ταξιδιώτη·

[…]».

7 Το άρθρο 12 της οδηγίας 2015/2302, το οποίο επιγράφεται «Καταγγελία της σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού και δικαίωμα υπαναχώρησης πριν από την έναρξη του πακέτου», προβλέπει στις παραγράφους 1 έως 3 τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι ο ταξιδιώτης μπορεί να καταγγείλει τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού ανά πάσα στιγμή πριν από την έναρξη του πακέτου. Αν ο ταξιδιώτης καταγγείλει τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού δυνάμει της παρούσας παραγράφου, μπορεί να του ζητηθεί η καταβολή εύλογης και δικαιολογημένης χρέωσης καταγγελίας στον διοργανωτή. Η σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού μπορεί να καθορίζει εύλογη τυποποιημένη χρέωση καταγγελίας της σύμβασης με βάση τον χρόνο της καταγγελίας της σύμβασης πριν από την έναρξη του πακέτου και την αναμενόμενη εξοικονόμηση κόστους και τα αναμενόμενα έσοδα από την εναλλακτική αξιοποίηση των ταξιδιωτικών υπηρεσιών. Εάν δεν προβλέπεται τυποποιημένη χρέωση καταγγελίας, το ποσό της χρέωσης καταγγελίας αντιστοιχεί στην τιμή του πακέτου μείον

την εξοικονόμηση κόστους και τα έσοδα από την εναλλακτική αξιοποίηση των ταξιδιωτικών υπηρεσιών. Κατόπιν αιτήματος του ταξιδιώτη, ο διοργανωτής αιτιολογεί το ποσό που χρεώνει για την καταγγελία της σύμβασης.

2. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 1, ο ταξιδιώτης έχει το δικαίωμα να καταγγείλει τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού πριν από την έναρξη του πακέτου χωρίς την καταβολή οποιασδήποτε χρέωσης καταγγελίας σε περίπτωση αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων στον τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν, οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου ή επηρεάζουν σημαντικά τη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό. Σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού σύμφωνα με την παρούσα παράγραφο, ο ταξιδιώτης δικαιούται την πλήρη επιστροφή όλων των ποσών που κατέβαλε για το πακέτο, αλλά δεν δικαιούται πρόσθετη αποζημίωση.

3. Ο διοργανωτής δύναται να καταγγείλει τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού και να επιστρέψει στον ταξιδιώτη το σύνολο των ποσών που κατέβαλε για το πακέτο, αλλά δεν υποχρεούται να καταβάλει πρόσθετη αποζημίωση, εάν:

[…]

β) ο διοργανωτής δεν είναι σε θέση να εκτελέσει τη σύμβαση λόγω αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων και κοινοποιήσει στον ταξιδιώτη την καταγγελία της σύμβασης χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση πριν από την έναρξη του πακέτου.»

8 Το άρθρο 13 της οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ευθύνη για την εκτέλεση του πακέτου», ορίζει στις παραγράφους 3 και 6 τα ακόλουθα:

«3. Εάν κάποια από τις ταξιδιωτικές υπηρεσίες δεν εκτελείται σύμφωνα με τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού, ο διοργανωτής υποχρεούται να αποκαταστήσει την έλλειψη συμμόρφωσης, εκτός εάν αυτό:

α) είναι αδύνατον· ή

β) συνεπάγεται δυσανάλογες δαπάνες, λαμβανομένης υπόψη της έκτασης της μη συμμόρφωσης και της αξίας των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που θίγονται.

Εάν ο διοργανωτής, σύμφωνα με το στοιχείο α) ή β) του πρώτου εδαφίου της παρούσας παραγράφου, δεν αποκαταστήσει την έλλειψη συμμόρφωσης, τότε εφαρμόζεται το άρθρο 14.

[…]

6. Όταν η έλλειψη συμμόρφωσης επηρεάζει ουσιωδώς την εκτέλεση του πακέτου και ο διοργανωτής δεν την αποκαταστήσει εντός εύλογης προθεσμίας που καθορίζει ο ταξιδιώτης, ο τελευταίος δύναται να καταγγείλει τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού χωρίς χρέωση καταγγελίας και, κατά περίπτωση, να απαιτήσει, σύμφωνα με το άρθρο 14, μείωση της τιμής και/ή αποζημίωση.

[…]»

9 Το άρθρο 14 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Μείωση της τιμής και αποζημίωση», ορίζει στις παραγράφους 2 και 3 τα εξής:

«2. Ο ταξιδιώτης δικαιούται να λάβει κατάλληλη αποζημίωση από τον διοργανωτή για οποιαδήποτε ζημία υφίσταται λόγω τυχόν έλλειψης συμμόρφωσης. Η αποζημίωση καταβάλλεται χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση.

3. Ο ταξιδιώτης δεν έχει δικαίωμα αποζημίωσης, εάν ο διοργανωτής αποδείξει ότι η έλλειψη συμμόρφωσης:

[…]

γ) οφείλεται σε αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις.»

Το λιθουανικό δίκαιο

10 Το άρθρο 6.212 του Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (αστικού κώδικα της Λιθουανίας), το οποίο φέρει τον τίτλο «Ανωτέρα βία», ορίζει, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης (στο εξής: αστικός κώδικας), στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Ο συμβαλλόμενος απαλλάσσεται από την ευθύνη για τη μη εκτέλεση της σύμβασης εάν αποδείξει ότι η μη εκτέλεση οφείλεται σε περιστάσεις οι οποίες εξέφευγαν του ελέγχου του και τις οποίες δεν μπορούσε ευλόγως να προβλέψει κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης, καθώς και ότι η επέλευση των περιστάσεων αυτών ή οι συνέπειές τους δεν μπορούσαν να αποτραπούν.»

11 Το άρθρο 6.750 του αστικού κώδικα, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα των τουριστών να καταγγέλλουν τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού και να υπαναχωρούν από σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού», προβλέπει στην παράγραφο 4 τα εξής:

«Οι τουρίστες έχουν δικαίωμα να καταγγέλλουν σύμβαση οργανωμένου τουριστικού ταξιδιού χωρίς να καταβάλλουν τις χρεώσεις καταγγελίας που προβλέπονται στην παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου, στις ακόλουθες περιπτώσεις:

[…]

3) αν συντρέχουν περιστάσεις ανωτέρας βίας στον τόπο προορισμού του οργανωμένου τουριστικού ταξιδιού ή πολύ κοντά σε αυτόν, οι οποίες ενδέχεται να καταστήσουν αδύνατη την πραγματοποίηση του οργανωμένου τουριστικού ταξιδιού ή τη μεταφορά των επιβατών στον ταξιδιωτικό προορισμό. Στην περίπτωση αυτή, οι τουρίστες δικαιούνται να ζητήσουν την επιστροφή των ποσών που κατέβαλαν για το οργανωμένο τουριστικό ταξίδι, αλλά δεν δικαιούνται πρόσθετη αποζημίωση.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

12 Στις 10 Φεβρουαρίου 2020, ο M. D. συνήψε με την Tez Tour σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού με την οποία η Tez Tour δεσμεύθηκε να οργανώσει, για τον M. D. και τα μέλη της οικογένειάς του, ταξίδι αναψυχής με προορισμό τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα κατά το χρονικό διάστημα από την 1η έως τις 8 Μαρτίου 2020, το δε πακέτο περιελάμβανε, μεταξύ άλλων, πτήση μετ' επιστροφής

από το Βίλνιους (Λιθουανία) προς το Ντουμπάι (Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα) καθώς και διαμονή με επτά διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχείο. Για την εν λόγω σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού ο M. D. κατέβαλε στην Tez Tour ποσό ύψους 4 834 ευρώ.

13 Στις 27 Φεβρουαρίου 2020 ο M. D. ενημέρωσε την Tez Tour ότι επιθυμούσε να καταγγείλει την εν λόγω σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού και της ζήτησε να του επιτραπεί να χρησιμοποιήσει το καταβληθέν ποσό για κάποιο άλλο ταξίδι, σε μεταγενέστερη ημερομηνία, όταν ο συνδεόμενος με την εξάπλωση της νόσου COVID-19 υγειονομικός κίνδυνος θα είχε μειωθεί.

14 Η Tez Tour δεν δέχθηκε να ικανοποιήσει το αίτημα του M. D.

15 Κατόπιν τούτου, ο M. D. άσκησε αγωγή ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων προβάλλοντας, κατ' ουσίαν, ότι δικαιούται την πλήρη επιστροφή του καταβληθέντος στην Tez Tour ποσού, καθόσον κατήγγειλε την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού λόγω της επέλευσης, στον τόπο προορισμού του οργανωμένου ταξιδιού ή πολύ κοντά σε αυτόν, αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων οι οποίες ενδέχετο να καταστήσουν αδύνατη την πραγματοποίηση του ταξιδιού ή τη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό με ασφάλεια και, ειδικότερα, χωρίς οι ταξιδιώτες να υποστούν ταλαιπωρία ή να εκτεθούν σε κινδύνους για την υγεία τους.

16 Ο M. D. διατεινόταν ότι, κατά τον Φεβρουάριο του 2020, βάσει των πληροφοριών που είχαν δημοσιευθεί τόσο από τις αρμόδιες αρχές όσο και στον Τύπο σχετικά με την εξάπλωση της νόσου COVID-19, εύλογα εγείρονταν αμφιβολίες ως προς τη δυνατότητα πραγματοποίησης του εν λόγω ταξιδιού με ασφάλεια, ακόμη δε και ως προς το κατά πόσον ήταν καν δυνατή η πραγματοποίησή του. Συνακόλουθα, κατά τον M. D., η αύξηση του αριθμού των λοιμώξεων από τον ιό COVID-19 που καταγραφόταν παγκοσμίως, οι περιορισμοί πτήσεων, η έκδοση επίσημων συστάσεων προς τους ταξιδιώτες προκειμένου να αποφεύγουν τυχόν μετάβαση σε πολυσύχναστα μέρη και να απέχουν από την πραγματοποίηση ταξιδιών στο εξωτερικό, καθώς και η λήψη περαιτέρω μέτρων για τον περιορισμό της εξάπλωσης της νόσου COVID-19, καταδείκνυαν την ύπαρξη μιας κατάστασης κινδύνου σε παγκόσμιο επίπεδο.

17 Η Tez Tour αμφισβήτησε το βάσιμο των προβληθέντων από τον M. D. ισχυρισμών υποστηρίζοντας ότι, κατά την ημερομηνία καταγγελίας της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, η εξάπλωση της νόσου COVID-19 δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως περίσταση που καθιστούσε αδύνατη την εκτέλεση του οικείου πακέτου.

18 Οι ισχυρισμοί του M. D. απορρίφθηκαν τόσο πρωτοδίκως όσο και κατ' έφεση δοθέντος ότι, κατά τα επιληφθέντα της υπόθεσης λιθουανικά δικαστήρια, κανένα στοιχείο δεν συνηγορούσε υπέρ του χαρακτηρισμού των περιστάσεων τις οποίες είχε επικαλεστεί ως «ανωτέρα βία», κατά την έννοια του άρθρου 6.750 του αστικού κώδικα, έννοια η οποία μεταφέρει στο λιθουανικό δίκαιο τη διαλαμβανόμενη στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων». Συγκεκριμένα, αφενός, ο M. D. είχε πραγματοποιήσει την κράτηση για το εν λόγω ταξίδι σε χρόνο κατά τον οποίο υπήρχαν ήδη πληροφορίες στις οποίες γινόταν λόγος για τη λήψη μέτρων ασφαλείας και, αφετέρου, κατά την ημερομηνία καταγγελίας της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, δηλαδή μόλις 17 ημέρες από την ημερομηνία κατά την οποία έγινε η κράτηση, το επίπεδο του συνδεόμενου με το προγραμματισμένο ταξίδι κινδύνου δεν είχε μεταβληθεί.

19 Επιληφθέν αιτήσεως αναιρέσεως την οποία άσκησε ο M. D., το Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Ανώτατο Δικαστήριο της Λιθουανίας), ήτοι το αιτούν δικαστήριο, παρατηρεί ότι, για τους σκοπούς της επίλυσης της διαφοράς της κύριας δίκης, πρέπει να διευκρινισθούν οι συνθήκες υπό τις οποίες ένας ταξιδιώτης δύναται να επικαλεσθεί την ύπαρξη «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, στο πλαίσιο της πανδημίας της νόσου COVID-19, καθώς και, ενδεχομένως, η σχέση που υφίσταται μεταξύ της έννοιας αυτής και της έννοιας της «ανωτέρας βίας», κατ' άρθρο 6.750 του αστικού κώδικα.

20 Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο επιθυμεί, πρώτον, να διευκρινισθεί αν οι αρχές του κράτους του τόπου αναχώρησης ή του κράτους του τόπου προορισμού πρέπει να έχουν προβεί στη δημοσίευση επίσημης προειδοποίησης με την οποία να συστήνεται στους ταξιδιώτες να απέχουν από την πραγματοποίηση κάθε άσκοπου ταξιδιού ή αν η χώρα του τόπου προορισμού του οικείου ταξιδιού πρέπει να έχει χαρακτηρισθεί ως «ζώνη κινδύνου». Διευκρινίζει ότι, εν προκειμένω, το Υπουργείο Εξωτερικών της Λιθουανίας εξέδωσε, στις 12 Μαρτίου 2020, σύσταση προς τους ταξιδιώτες με την οποία συνιστούσε την αναβολή όλων των ταξιδιών και την αποφυγή της μετάβασης σε οποιαδήποτε χώρα του εξωτερικού, συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων, κατά τους προσεχείς μήνες, σύσταση η οποία εκδόθηκε σε συνέχεια του επαναχαρακτηρισμού, την προηγούμενη μόλις ημέρα, της επιδημίας της νόσου COVID-19 σε «πανδημία» από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ).

21 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο εκκινεί από την παραδοχή ότι, προκειμένου να καταστεί δυνατή η διαπίστωση περί της υπάρξεως «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων» οι οποίες «επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου», κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, οι συνέπειες των περιστάσεων αυτών πρέπει να φαντάζουν πιθανές στον μέσο ταξιδιώτη βάσει εκτίμησης που διενεργείται μέσω μιας διεργασίας «πρόγνωσης», λαμβανομένων υπόψη των ημερομηνιών του προγραμματισμένου ταξιδιού, των πραγματικών δεδομένων στα οποία είχε πρόσβαση ο ενδιαφερόμενος ταξιδιώτης και των πληροφοριών που είχαν δημοσιευθεί κατά τον χρόνο εκείνο. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εάν η συνδρομή «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων» μπορεί να διαπιστωθεί μόνον όταν οι περιστάσεις αυτές επιφέρουν συνέπειες οι οποίες καθιστούν αντικειμενικώς αδύνατη την εκτέλεση του οικείου πακέτου ή, όπως τείνει να κάνει δεκτό, και όταν καθίσταται δυσχερής η εκτέλεση του πακέτου υπό ασφαλείς και ευχάριστες συνθήκες, λαμβανομένων υπόψη, κατά περίπτωση, υποκειμενικών παραγόντων, όπως η κατάσταση της υγείας του ενδιαφερόμενου ταξιδιώτη.

22 Τρίτον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εάν το γεγονός ότι οι «αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις» υπήρχαν ήδη σε ορισμένο βαθμό ή τουλάχιστον ήταν προβλέψιμες πριν από τη σύναψη της επίμαχης σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού μπορεί να θεωρηθεί ως λόγος αποκλεισμού του δικαιώματος του ταξιδιώτη να καταγγείλει τη σύμβαση χωρίς την καταβολή χρέωσης καταγγελίας.

23 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, μολονότι, πριν από την ημερομηνία κατά την οποία συνήφθη η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού, το Υπουργείο Εξωτερικών της Λιθουανίας είχε εκδώσει, στις 8 Ιανουαρίου 2020, σύσταση προς τους ταξιδιώτες με προορισμό τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, με την οποία τους προέτρεπε να λάβουν προφυλάξεις, και μολονότι, στις 30 Ιανουαρίου του ιδίου έτους, ο ΠΟΥ είχε κηρύξει την επιδημία της νόσου COVID-19 ως «κατάσταση έκτακτης ανάγκης για τη δημόσια υγεία σε διεθνές επίπεδο», η εξέλιξη και οι συνέπειες της επιδημίας ήταν δύσκολο να προβλεφθούν, παρατηρείτο

δε προδήλως μια συνεχώς αυξανόμενη τάση στον καταγραφόμενο αριθμό των λοιμώξεων μεταξύ της ημερομηνίας κατά την οποία έγινε η κράτηση του ταξιδιού και της ημερομηνίας καταγγελίας της σύμβασης που το αφορούσε.

24 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι ο M. D. ισχυρίζεται ότι κατάσταση έκτακτης ανάγκης σε εθνικό επίπεδο κηρύχθηκε στη Λιθουανία στις 26 Φεβρουαρίου 2020, λόγω της απειλής που εγκυμονούσε η νόσος COVID-19, και ότι, την επομένη, δημοσιεύθηκε στον Τύπο η πληροφορία ότι είχαν καταγραφεί περιπτώσεις λοιμώξεων από τον ιό COVID-19 μεταξύ ατόμων που διέμεναν σε ξενοδοχείο ευρισκόμενο στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα.

25 Τέταρτον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 συναρτά το δικαίωμα του ενδιαφερόμενου ταξιδιώτη να καταγγείλει σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού με την επέλευση αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων «στον τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν». Σχετικώς, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν, λαμβανομένης υπόψη της φύσης του προβαλλόμενου εν προκειμένω γεγονότος, η τελευταία φράση ενδέχεται να καταλαμβάνει και άλλους τόπους, όπως ιδίως τον τόπο αναχώρησης, καθώς και τα διαφορετικά σημεία που σχετίζονται με τη μετάβαση και την επιστροφή από το ταξίδι.

26 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Ανώτατο Δικαστήριο της Λιθουανίας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Είναι απαραίτητο να υπάρχει επίσημη προειδοποίηση των αρχών του κράτους αναχώρησης ή/και άφιξης για αποχή από άσκοπα ταξίδια ή/και ο χαρακτηρισμός της χώρας προορισμού (και ενδεχομένως και της χώρας αναχώρησης) ως ανήκουσας σε ζώνη κινδύνου, προκειμένου να θεωρηθεί ότι υφίστανται αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις στον τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν, κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, της οδηγίας (ΕΕ) 2015/2302;

2) Στο πλαίσιο της εκτίμησης του κατά πόσον υφίστανται αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις στον τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν κατά τον χρόνο καταγγελίας σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, καθώς και του κατά πόσον αυτές επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου: i) πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μόνον οι αντικειμενικές περιστάσεις, ήτοι σχετίζεται ο σημαντικός αντίκτυπος στην εκτέλεση του πακέτου αποκλειστικώς με την αντικειμενική αδυναμία και έχει την έννοια ότι καλύπτει μόνον τις περιπτώσεις κατά τις οποίες η εκτέλεση της σύμβασης καθίσταται φυσικά και νομικά αδύνατη, ή καλύπτει και περιπτώσεις κατά τις οποίες η εκτέλεση της σύμβασης δεν είναι μεν αδύνατη, ωστόσο (εν προκειμένω, λόγω του βάσιμου φόβου μόλυνσης από τον COVID-19) καθίσταται περίπλοκη ή/και ασύμφορη (όσον αφορά την ασφάλεια των ταξιδιωτών, τον κίνδυνο για την υγεία ή/και τη ζωή τους, τη δυνατότητα επίτευξης των στόχων του ταξιδιού αναψυχής); ii) ασκούν επιρροή υποκειμενικοί παράγοντες, όπως το γεγονός ότι οι ταξιδιώτες είναι ενήλικες που ταξιδεύουν μαζί με παιδιά κάτω των 14 ετών ή είναι άτομα που ανήκουν σε ομάδα υψηλότερου κινδύνου, λόγω ηλικίας ή λόγω της κατάστασης της υγείας τους κ.λπ.; Έχει ο ταξιδιώτης το δικαίωμα να καταγγείλει τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού εάν, κατά τη γνώμη του μέσου ταξιδιώτη, λόγω της πανδημίας και των συναφών περιστάσεων, το ταξίδι από και προς τον προορισμό καθίσταται μη ασφαλές, προκαλεί ταλαιπωρία στον ταξιδιώτη ή βάσιμο φόβο για κίνδυνο στην υγεία του ή για μόλυνση από επικίνδυνο ιό;

3) Ασκεί το γεγονός ότι οι περιστάσεις τις οποίες επικαλείται ο ταξιδιώτης είχαν ήδη ανακύψει ή τουλάχιστον ήταν ήδη προβλέψιμες/πιθανές κατά την κράτηση του ταξιδιού επιρροή ως προς το δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού χωρίς την καταβολή οποιασδήποτε χρέωσης καταγγελίας (συνεπάγεται, για παράδειγμα, απώλεια του δικαιώματος αυτού ή εφαρμογή αυστηρότερων κριτηρίων για την εκτίμηση της βασιμότητας του αρνητικού αντίκτυπου στην εκτέλεση του πακέτου κ.λπ.); Πρέπει, κατά την εφαρμογή του κριτηρίου της εύλογης προβλεψιμότητας στο πλαίσιο της πανδημίας, να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι, μολονότι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας είχε ήδη δημοσιεύσει πληροφορίες σχετικά με την εξάπλωση του ιού κατά τον χρόνο σύναψης της [επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης] σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, εντούτοις η εξέλιξη και οι συνέπειες της πανδημίας ήταν δύσκολο να προβλεφθούν, δεν υπήρχαν σαφή μέτρα για τη διαχείριση και τον έλεγχο της λοίμωξης ούτε επαρκή στοιχεία για την ίδια τη λοίμωξη, ενώ υπήρξε πρόδηλη αύξηση των λοιμώξεων από τη στιγμή της κράτησης του ταξιδιού έως τον χρόνο καταγγελίας του;

4) Στο πλαίσιο της εκτίμησης του κατά πόσον υφίστανται αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις στον τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν κατά τον χρόνο καταγγελίας σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, καθώς και του κατά πόσον αυτές επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου, καλύπτει η φράση “στον τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν” μόνον το κράτος προορισμού ή, λαμβανομένης υπόψη της φύσης των αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων, ήτοι μιας μεταδοτικής ιογενούς λοιμώξεως, καλύπτει επίσης και το κράτος αναχώρησης και τα σημεία που σχετίζονται με τη μετάβαση και την επιστροφή από το ταξίδι (σημεία μετεπιβίβασης, ορισμένα μεταφορικά μέσα κ.λπ.);»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

27 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ’ ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 3, σημείο 12, της οδηγίας αυτής, έχει την έννοια ότι η έκδοση εκ μέρους των αρμοδίων αρχών επίσημης σύστασης με την οποία συνιστάται στους ταξιδιώτες να αποφύγουν τη μετάβαση στην οικεία ζώνη ή επίσημης απόφασης με την οποία η ζώνη αυτή χαρακτηρίζεται ως «ζώνη κινδύνου» αποτελεί προϋπόθεση για να διαπιστωθεί η συνδρομή «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων» στον τόπο προορισμού ενός ταξιδιού ή πολύ κοντά σε αυτόν.

28 Πρώτον, υπενθυμίζεται συναφώς ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 προβλέπει ότι, «σε περίπτωση αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων στον τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν, οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου ή επηρεάζουν σημαντικά τη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό», ο ταξιδιώτης έχει το δικαίωμα να καταγγείλει τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού πριν από την έναρξη του πακέτου χωρίς την καταβολή οποιασδήποτε χρέωσης καταγγελίας και να λάβει, κατ’ αυτόν τον τρόπο, την πλήρη επιστροφή όλων των ποσών που κατέβαλε για το πακέτο.

29 Η έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», η οποία μνημονεύεται στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, ορίζεται στο άρθρο 3, σημείο 12, της οδηγίας αυτής ως αναφερόμενη σε «καταστάσεις που εκφεύγουν από τον έλεγχο του μέρους που επικαλείται τέτοια κατάσταση, και οι συνέπειες της οποίας δεν θα μπορούσαν να αποφευχθούν ακόμη και αν είχαν ληφθεί όλα τα εύλογα μέτρα».

30 Η αιτιολογική σκέψη 31 της εν λόγω οδηγίας αποσαφηνίζει το περιεχόμενο της έννοιας αυτής, αναφέροντας ότι «[α]υτό μπορεί να αφορά, για παράδειγμα, πόλεμο, άλλα σοβαρά προβλήματα ασφάλειας, όπως η τρομοκρατία, σημαντικούς κίνδυνους για την ανθρώπινη υγεία, όπως η εκδήλωση κρουσμάτων σοβαρής ασθένειας στον ταξιδιωτικό προορισμό, ή φυσικές καταστροφές όπως πλημμύρες, σεισμοί ή καιρικές συνθήκες που καθιστούν αδύνατη την ασφαλή μετάβαση στον προορισμό κατά τα συμφωνηθέντα στη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού».

31 Συνακόλουθα, από το γράμμα της διάταξης του άρθρου 12, παράγραφος 2, σε συνδυασμό με εκείνο του άρθρου 3, σημείο 12, της οδηγίας 2015/2302, όπως αποσαφηνίζονται στην αιτιολογική σκέψη 31 της οδηγίας αυτής, συνάγεται ότι η άσκηση, εκ μέρους ταξιδιώτη, του δικαιώματός του καταγγελίας συμβάσεως οργανωμένου ταξιδιού χωρίς την καταβολή οποιασδήποτε χρέωσης καταγγελίας εξαρτάται μόνον από τη συνδρομή, στον τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν, αντικειμενικών περιστάσεων ικανών να επηρεάσουν την εκτέλεση του οικείου πακέτου.

32 Στον αντίποδα, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι από τις διατάξεις αυτές, από την αιτιολογική σκέψη 31 της οδηγίας 2015/2302 ή από οιαδήποτε άλλη διάταξη της οδηγίας αυτής δεν μπορεί να συναχθεί ότι, προκειμένου να θεμελιούται η συνδρομή «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης, είναι απαραίτητο να έχουν εκδώσει οι αρμόδιες αρχές επίσημη σύσταση με την οποία συνιστάται στους ταξιδιώτες να αποφύγουν τη μετάβαση στην οικεία ζώνη ή επίσημη απόφαση με την οποία η ζώνη αυτή χαρακτηρίζεται ως «ζώνη κινδύνου».

33 Πράγματι, τέτοιου είδους απαίτηση θα ερχόταν σε αντίθεση με τη φύση και τον ίδιο τον δικαιολογητικό λόγο της έκδοσης ανάλογων συστάσεων ή αποφάσεων, οι οποίες συγκεκριμένα προϋποθέτουν, κατ' αρχήν, την ύπαρξη αντικειμενικών περιστάσεων γενεσιουργών κινδύνων για την υγεία ή άλλου είδους κινδύνων, που μπορούν να θεωρηθούν ως εμπίπτουσες στην έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατ' άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, και στις οποίες συστάσεις ή αποφάσεις γίνεται μνεία των κινδύνων αυτών προς πληροφόρηση του ευρέως κοινού.

34 Εξάλλου, υπενθυμίζεται ότι, όπως προκύπτει από την αιτιολογική της σκέψη 5, σκοπός της οδηγίας 2015/2302 είναι η εναρμόνιση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που προκύπτουν από συμβάσεις οργανωμένων ταξιδιών για τη δημιουργία μιας πραγματικής εσωτερικής αγοράς των καταναλωτών στον εν λόγω τομέα.

35 Όπως όμως επισήμανε και η γενική εισαγγελέας στο σημείο 35 των προτάσεών της, μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών δεν ισχύουν ομοιόμορφες προϋποθέσεις για την έκδοση μιας σύστασης ή μιας απόφασης προσομοιάζουσας σε αυτές περί των οποίων έγινε λόγος στη σκέψη 27 της παρούσας αποφάσεως και, κατά συνέπεια, υπήρχε το ενδεχόμενο να εκδοθούν τέτοιες πράξεις με διαφορετικό περιεχόμενο. Συνακόλουθα, τυχόν ερμηνεία του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 κατά τρόπον ώστε η διαπίστωση περί της συνδρομής «αναπόφευκτης και έκτακτης περίστασης», κατά την έννοια της διάταξης αυτής, να εξαρτάται από την έκδοση αυτών των συστάσεων ή αποφάσεων είναι ικανή να διακυβεύσει τον επιδιωκόμενο από την οδηγία σκοπό εναρμόνισης.

36 Κατά συνέπεια, δεν μπορεί η ύπαρξη των εν λόγω συστάσεων ή αποφάσεων να αποτελεί προαπαιτούμενο προκειμένου να διαπιστωθεί ότι πληρούται η προϋπόθεση που σχετίζεται με τη συνδρομή «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302.

37 Δεύτερον, υπογραμμίζεται ότι καίτοι, ως εκ της φύσεώς τους, οι εν λόγω συστάσεις και αποφάσεις μπορεί να έχουν σημαντική αποδεικτική αξία όσον αφορά την επέλευση αναπόφευκτων και εκτάκτων περιστάσεων στις χώρες τις οποίες αφορούν καθώς και τις συνέπειες των περιστάσεων αυτών στην εκτέλεση του οικείου πακέτου, δεν είναι, ωστόσο, δυνατόν να τους αποδοθεί αποδεικτική ισχύ σε τέτοιο βαθμό ώστε η μη έκδοσή τους να αρκεί προκειμένου να αποκλειστεί η διαπίστωση περί της επέλευσης τέτοιων περιστάσεων.

38 Βεβαίως, αφ' ης στιγμής η οδηγία 2015/2302 δεν περιέχει διατάξεις που να διέπουν τον τρόπο αποδείξεως της επέλευσης «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους, σύμφωνα με την αρχή της δικονομικής αυτονομίας, και υπό την επιφύλαξη των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, να καθορίσει τους λεπτομερείς κανόνες διεξαγωγής των αποδείξεων, τα παραδεκτά ενώπιον του αρμοδίου εθνικού δικαστηρίου αποδεικτικά στοιχεία ή, ακόμη, τις αρχές που διέπουν την εκτίμηση, από το δικαστήριο αυτό, της αποδεικτικής ισχύος των υποβαλλόμενων στην κρίση του αποδεικτικών στοιχείων, καθώς και το απαιτούμενο επίπεδο αποδείξεως (πρβλ. απόφαση της 21ης Ιουνίου 2017, W κ.λπ., C-621/15, EU:C:2017:484, σκέψη 25).

39 Εντούτοις, όσον αφορά ειδικότερα την αρχή της αποτελεσματικότητας, η αρχή αυτή απαιτεί, ως προς τους δικονομικούς κανόνες ασκήσεως των ενδίκων βοηθημάτων που αποσκοπούν στην κατοχύρωση της προστασίας των δικαιωμάτων τα οποία οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης, οι εν λόγω δικονομικοί κανόνες να μην καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει η έννομη τάξη της Ένωσης (απόφαση της 21ης Ιουνίου 2017, W κ.λπ., C-621/15, EU:C:2017:484, σκέψη 26).

40 Ωσαύτως, το να απαιτείται από τον ταξιδιώτη που επιθυμεί να ασκήσει το προβλεπόμενο στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 δικαίωμα να αποδείξει, προς στοιχειοθέτηση της συνδρομής των περιστάσεων τις οποίες επικαλείται προς τούτο, ότι εξεδόθησαν συναφώς επίσημες συστάσεις ή αποφάσεις θα ήταν ικανό να καταστήσει αδύνατη την άσκηση του δικαιώματος αυτού, στο μέτρο που είναι δυνατόν οι περιστάσεις αυτές να υφίστανται ανεξαρτήτως της εκδόσεως οιασδήποτε επίσημης σύστασης ή απόφασης.

41 Εν προκειμένω, από τις διευκρινίσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι οι επίσημες ανακοινώσεις που ήταν διαθέσιμες κατά την ημερομηνία καταγγελίας, εκ μέρους του M. D., της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, ήτοι η ανακοίνωση του ΠΟΥ στις 30 Ιανουαρίου 2020, στην οποία η εξάπλωση της νόσου COVID-19 χαρακτηριζόταν ως «κατάσταση έκτακτης ανάγκης για τη δημόσια υγεία σε διεθνές επίπεδο», η κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης στη Λιθουανία στις 26 Φεβρουαρίου του ιδίου έτους και η αναφορά στον λιθουανικό Τύπο την επομένη σε πλείονες περιπτώσεις λοίμωξης από τον ιό COVID-19 στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, συνιστούν μεν ενδείξεις περί αυξημένου κινδύνου για την υγεία, εν γένει, και, ιδίως, στην τελευταία ως άνω χώρα, πλην όμως δεν φθάνουν μέχρι του σημείου να συστήνουν ειδικώς στους ταξιδιώτες να αποφύγουν τη μετάβαση στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα.

42 Ωστόσο, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 36 και 40 της παρούσας αποφάσεως, το γεγονός αυτό δεν αρκεί από μόνο του για να αποκλειστεί η περίπτωση ο M. D. να δύναται θεμιτώς να επικαλεστεί την εξάπλωση της νόσου COVID-19 ως συνιστώσα «αναπόφευκτη και έκτακτη περίσταση», κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302.

43 Περαιτέρω, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι μια παγκόσμια υγειονομική κρίση όπως η πανδημία της νόσου COVID-19 πρέπει, αυτή καθεαυτήν, να θεωρηθεί ότι δύναται να εμπίπτει στην έννοια αυτή (απόφαση της 8ης Ιουνίου 2023, UFC – Que choisir και CLCV, C-407/21, EU:C:2023:449, σκέψη 45).

44 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 3, σημείο 12, της οδηγίας αυτής, έχει την έννοια ότι η έκδοση εκ μέρους των αρμοδίων αρχών επίσημης σύστασης με την οποία συνιστάται στους ταξιδιώτες να αποφύγουν τη μετάβαση στην οικεία ζώνη ή επίσημης απόφασης με την οποία η ζώνη αυτή χαρακτηρίζεται ως «ζώνη κινδύνου» δεν αποτελεί προϋπόθεση για να διαπιστωθεί η συνδρομή «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατά την έννοια των εν λόγω διατάξεων, στον τόπο προορισμού ενός ταξιδιού ή πολύ κοντά σε αυτόν.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

45 Προκαταρκτικώς, επισημαίνεται ότι, με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται στο αν μπορεί ενδεχομένως να συνεκτιμάται το κατά πόσον το πακέτο «συμφέρει», «όσον αφορά την ασφάλεια των ταξιδιωτών, τον κίνδυνο για την υγεία ή/και τη ζωή τους, τη δυνατότητα επίτευξης των στόχων του ταξιδιού αναψυχής», για τους σκοπούς της εκτιμήσεως του κατά πόσον είναι πράγματι δυνατή η εκτέλεση του πακέτου κατόπιν της επέλευσης «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302. Εντούτοις, ούτε από τη διατύπωση του προδικαστικού ερωτήματος ούτε από την αιτιολογία της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως συνάγεται ότι ο M. D. είχε την πρόθεση να προβάλει την πτυχή αυτή.

46 Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί, αφενός, αν, κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, η έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων [οι οποίες] επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου ή επηρεάζουν σημαντικά τη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό» του προγραμματισμένου ταξιδιού καταλαμβάνει μόνον περιστάσεις οι οποίες καθιστούν αδύνατη την εκτέλεση του πακέτου ή καταλαμβάνει και περιστάσεις οι οποίες, χωρίς να παρακωλύουν την εκτέλεση του πακέτου, συνεπάγονται ότι η εκτέλεσή του δεν είναι δυνατόν να υλοποιηθεί χωρίς να εκτεθούν οι συμμετέχοντες ταξιδιώτες σε κινδύνους για την υγεία και την ασφάλειά τους, λαμβανομένων υπόψη, κατά περίπτωση, υποκειμενικών παραγόντων σχετικών με την ατομική κατάσταση των συγκεκριμένων ταξιδιωτών.

47 Αφετέρου, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς το κατά πόσον η εκτίμηση των συνεπειών των περιστάσεων αυτών πρέπει να διενεργείται υπό την οπτική του μέσου ταξιδιώτη, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως επιμελής και συνετός, όπως αυτή διαμορφώνεται κατά την ημερομηνία καταγγελίας της εκάστοτε σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού.

48 Όσον αφορά, πρώτον, το ζήτημα περί του οποίου έγινε λόγος στη σκέψη 46 της παρούσας αποφάσεως, επισημαίνεται ότι από την ίδια τη διατύπωση του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, το οποίο αναφέρεται σε περιστάσεις οι οποίες «επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου ή επηρεάζουν σημαντικά τη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό», προκύπτει ότι η διάταξη αυτή δεν εξαρτά το δικαίωμα καταγγελίας σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού χωρίς την καταβολή οποιασδήποτε χρέωσης καταγγελίας από την προϋπόθεση να έχουν ανακύψει περιστάσεις οι οποίες καθιστούν αντικειμενικώς αδύνατη την εκτέλεση του οικείου πακέτου ή τη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό. Τουναντίον, σύμφωνα με το

σύνηθες νόημά τους στην καθημερινή γλώσσα, οι όροι που περιλαμβάνονται στη διατύπωση αυτή έχουν προφανώς ευρύτερο περιεχόμενο καταλαμβάνοντας όχι μόνον τις οφειλόμενες στις περιστάσεις αυτές συνέπειες που αποκλείουν ήδη τη δυνατότητα εκτέλεσης του πακέτου, αλλά και τις συνέπειες που επηρεάζουν σημαντικά τις προϋποθέσεις εκτέλεσης του πακέτου.

49 Όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή, η αιτιολογική σκέψη 31 της οδηγίας 2015/2302 ενισχύει την υιοθέτηση μιας ερμηνείας αυτού του τύπου, καθόσον παρατίθενται σε αυτήν, ως παραδείγματα περιπτώσεων που ενδέχεται να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής, γεγονότα όπως η τρομοκρατία και οι σοβαροί κίνδυνοι για την υγεία, τα οποία αντικειμενικώς, ως εκ της φύσεώς τους, εγκυμονούν κινδύνους για την υγεία των ταξιδιωτών, χωρίς ωστόσο να οδηγούν σε απόλυτη αδυναμία εκτέλεσης του οικείου πακέτου.

50 Εξάλλου, η ερμηνεία αυτή συνάδει με το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η τελευταία ως άνω διάταξη. Συγκεκριμένα, το άρθρο 13, παράγραφος 6, της οδηγίας 2015/2302 παρέχει στους ταξιδιώτες το δικαίωμα να καταγγείλουν σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού, ενόσω αυτή εκτελείται, χωρίς χρέωση καταγγελίας όταν η έλλειψη συμμόρφωσης «επηρεάζει ουσιωδώς» την εκτέλεση του πακέτου και εφόσον ο διοργανωτής δεν αποκαταστήσει την έλλειψη αυτή εντός εύλογης προθεσμίας. Σύμφωνα με το άρθρο 3, σημείο 13, της οδηγίας αυτής, ως «έλλειψη συμμόρφωσης» νοείται η μη εκτέλεση ή η πλημμελής εκτέλεση των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνονται σε πακέτο, η δε διαπίστωση της έλλειψης συμμόρφωσης είναι, εξάλλου, αντικειμενική, υπό την έννοια ότι απαιτεί μόνο σύγκριση μεταξύ των υπηρεσιών που περιλαμβάνονταν στο πακέτο που αγόρασε ο ταξιδιώτης με εκείνες που πράγματι παρασχέθηκαν σε αυτόν [απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2023, FTI Touristik (Οργανωμένο ταξίδι στις Κανάριες Νήσους), C-396/21, EU:C:2023:10, σκέψη 22].

51 Επομένως, μολονότι δεν μπορεί κάθε έλλειψη συμμόρφωσης η οποία επηρεάζει την εκτέλεση ισχύοντος πακέτου να δικαιολογήσει την καταγγελία χωρίς χρέωση της αντίστοιχης σύμβασης ταξιδιού, γεγονός παραμένει ότι τυχόν έλλειψη συμμόρφωσης η οποία συνεπάγεται την ελλιπή εκτέλεση του πακέτου μπορεί να αρκεί για να δικαιολογήσει τέτοια καταγγελία, εφόσον η έλλειψη συμμόρφωσης «επηρεάζει ουσιωδώς» την εκτέλεση του πακέτου, σύμφωνα με το άρθρο 13, παράγραφος 6, της οδηγίας 2015/2302.

52 Ομοίως, σε περίπτωση αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων οι οποίες δεν καθιστούν αντικειμενικώς αδύνατη την εκτέλεση του οικείου πακέτου, επιτρέπεται η καταγγελία, βάσει του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, της συγκεκριμένης σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, εφόσον οι περιστάσεις αυτές «επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου ή επηρεάζουν σημαντικά τη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό», κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής.

53 Κατά συνέπεια, μια υγειονομική κρίση όπως η εξάπλωση της νόσου COVID-19 μπορεί, λαμβανομένου υπόψη του σοβαρού κινδύνου που εγκυμονεί για την ανθρώπινη υγεία, να θεωρηθεί ότι «επηρεάζ[ει] σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου ή επηρεάζ[ει] σημαντικά τη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό», κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2015/2302, ανεξάρτητα από το ότι δεν είναι απαραίτητα ικανή να καταστήσει αντικειμενικώς αδύνατη την εκτέλεση του πακέτου.

54 Όσον αφορά, ειδικότερα, τη σημασία που μπορεί να αποδοθεί σε υποκειμενικούς παράγοντες σχετικούς με την ατομική κατάσταση των ταξιδιωτών, όπως το γεγονός ότι ταξιδεύουν μαζί με μικρά παιδιά ή το γεγονός ότι ανήκουν σε ομάδα υψηλότερου κινδύνου, για τους σκοπούς της εκτίμησης περί του αν πληρούται η προϋπόθεση για την ύπαρξη τέτοιων συνεπειών,

υπογραμμίζεται ότι οι οφειλόμενες στις περιστάσεις αυτές συνέπειες πρέπει να αποδεικνύονται κατ' αντικειμενικό τρόπο, όπως ακριβώς και οι περιστάσεις που τις προκάλεσαν, περί των οποίων έγινε λόγος στη σκέψη 31 της παρούσας αποφάσεως.

55 Τούτου λεχθέντος, ουδόλως μπορεί να συναχθεί από το γράμμα του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 το συμπέρασμα ότι, στο πλαίσιο της εκτιμήσεως αυτής, δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη υποκειμενικοί παράγοντες, όπως εκείνοι που μνημονεύθηκαν στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως, στο μέτρο που προσλαμβάνουν αντικειμενικό χαρακτήρα.

56 Πράγματι, είναι δυνατόν τέτοιοι υποκειμενικοί παράγοντες να έχουν αντίκτυπο στη σοβαρότητα των συνεπειών που προκαλούνται από τις αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις τις οποίες επικαλείται ένας ταξιδιώτης και, κατ' επέκταση, στη δυνατότητα εκτέλεσης του οικείου πακέτου υπό καλές συνθήκες, συμφώνως προς τα συμφωνηθέντα μεταξύ του διοργανωτή του πακέτου και του ταξιδιώτη. Συναφώς, όσον αφορά, ειδικότερα, μια υγειονομική κρίση όπως η εξάπλωση της νόσου COVID-19, οι συνέπειες τις οποίες μπορεί να επιφέρει μια τέτοια περίσταση στην εκτέλεση του πακέτου ποικίλλουν, παραδείγματος χάριν, ανάλογα με την κατάσταση της υγείας των ενδιαφερόμενων ταξιδιωτών.

57 Τούτο δεν αναιρεί το γεγονός ότι τυχόν υποκειμενικοί παράγοντες δεν αρκούν, αφ' εαυτών, για να δικαιολογήσουν την άσκηση εκ μέρους του ενδιαφερόμενου ταξιδιώτη του δικαιώματός του καταγγελίας σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού χωρίς χρέωση καταγγελίας, σύμφωνα με το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, στο μέτρο που οι παράγοντες αυτοί είναι κρίσιμοι μόνον όταν είναι ικανοί να ασκήσουν επιρροή επί της εκτιμήσεως των αντικειμενικώς αναγόμενων στην επέλευση «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων» συνεπειών, κατά την έννοια της διάταξης αυτής.

58 Το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η εν λόγω διάταξη και ο σκοπός τον οποίο επιδιώκει η οδηγία 2015/2302 ενισχύουν την ερμηνεία που αναπτύχθηκε στις σκέψεις 54 έως 57 της παρούσας αποφάσεως.

59 Συγκεκριμένα, όσον αφορά, αφενός, το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, από το άρθρο της 5, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο viii, προκύπτει ότι η οδηγία αυτή λαμβάνει ρητά υπόψη την ανάγκη να ενημερώνονται οι ταξιδιώτες, μεταξύ άλλων, ως προς το εάν το οικείο πακέτο είναι κατάλληλο για άτομα με μειωμένη κινητικότητα. Στην ανάλυση των συνεπειών που επιφέρει μια «αναπόφευκτη και έκτακτη περίσταση», κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, στην εκτέλεση τέτοιου πακέτου δεν μπορεί να μη συμπεριλαμβάνονται οι ατομικές ανάγκες των προσώπων στις οποίες, συγκεκριμένα, προσαρμόστηκε το πακέτο αυτό.

60 Συναφώς, η αιτιολογική σκέψη 25 της οδηγίας 2015/2302 διευκρινίζει ότι, όταν παρέχει σε ταξιδιώτη τις απαραίτητες πληροφορίες, ο οικείος έμπορος πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις συγκεκριμένες ανάγκες των ταξιδιωτών που είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι λόγω ηλικίας ή φυσικής αναπηρίας, τις οποίες ο εν λόγω έμπορος θα μπορούσε ευλόγως να προβλέψει.

61 Όσον αφορά, αφετέρου, τον σκοπό που επιδιώκει η οδηγία 2015/2302, σύμφωνα με το άρθρο της 1, σκοπός της είναι, μεταξύ άλλων, να εξασφαλίσει υψηλό επίπεδο προστασίας των καταναλωτών, δοθέντος ότι, όπως διευκρινίζει η αιτιολογική της σκέψη 7, η πλειονότητα των ταξιδιωτών που αγοράζουν πακέτα ή συνδεδεμένους ταξιδιωτικούς διακανονισμούς είναι καταναλωτές κατά την

έννοια του δικαίου καταναλωτών της Ένωσης. Συναφώς, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, και η γενική εισαγγελέας στα σημεία 44 και 45 των προτάσεών της, στον προστατευτικό σκοπό της οδηγίας 2015/2302 εμπίπτουν και οι ταξιδιώτες που ευρίσκονται σε μια πιο ευάλωτη κατάσταση.

62 Κατά συνέπεια, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν πληρούται η προϋπόθεση κατά την οποία οι αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις τις οποίες επικαλείται ο εκάστοτε ταξιδιώτης πρέπει να επιφέρουν σημαντικές συνέπειες στην εκτέλεση του οικείου πακέτου ή στη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό μπορούν να λαμβάνονται υπόψη υποκειμενικοί παράγοντες σχετικοί με την ατομική κατάσταση του συγκεκριμένου ταξιδιώτη.

63 Δεύτερον, όσον αφορά το ζήτημα εάν η εκτίμηση της σημασίας των συνεπειών που επιφέρουν οι περιστάσεις αυτές πρέπει να διενεργείται υπό την οπτική που είχε διαμορφώσει κατά την ημερομηνία καταγγελίας της οικείας σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού ο μέσος ταξιδιώτης, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως επιμελής και συνετός, επισημαίνεται ότι, αφενός, το ζήτημα αυτό στηρίζεται στην παραδοχή ότι ένας ταξιδιώτης που προτίθεται να ασκήσει το δικαίωμά του καταγγελίας μιας τέτοιας σύμβασης χωρίς χρέωση καταγγελίας, δυνάμει του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, οφείλει να προβεί στην εκτίμηση αυτή βάσει μιας διεργασίας «πρόγνωσης», υπό την έννοια ότι οι συναρτώμενες με τις περιστάσεις αυτές σημαντικές συνέπειες στην εκτέλεση του οικείου πακέτου πρέπει να φαντάζουν πιθανές, σύμφωνα με την οπτική που έχει διαμορφώσει ο εν λόγω ταξιδιώτης κατά την ημερομηνία καταγγελίας της σύμβασης.

64 Ως προς την παραδοχή αυτή, από το γράμμα της εν λόγω διάταξης προκύπτει ότι η άσκηση του δικαιώματος καταγγελίας σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού χωρίς την καταβολή χρέωσης καταγγελίας πρέπει οπωσδήποτε να λάβει χώρα «πριν από την έναρξη του πακέτου».

65 Αφ' ης στιγμής η άσκηση του δικαιώματος αυτού υπόκειται στην προϋπόθεση να υφίστανται «αναπόφευκτ[ες] και έκτακτ[ες] περιστάσ[εις] στον τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν, οι οποίες [να] επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου ή [να] επηρεάζουν σημαντικά τη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό», η προϋπόθεση αυτή πρέπει απαραιτήτως να πληρούται κατά την ημερομηνία μιας τέτοιας καταγγελίας, ήτοι «πριν από την έναρξη του πακέτου».

66 Συνακόλουθα, προκειμένου να εκτιμηθεί εάν πληρούται η προϋπόθεση αυτή, πρέπει, από χρονικής απόψεως, να γίνει μια αναδρομή στην ημερομηνία καταγγελίας της οικείας σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού. Δεδομένου, όμως, ότι οι συνέπειες των περιστάσεων αυτών δεν εκδηλώνονται με οριστικό τρόπο παρά μόνον κατά την εκτέλεση του πακέτου αυτού, η εκτίμησή τους βασίζεται κατ' ανάγκην σε πρόγνωση.

67 Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι, σύμφωνα με την παραδοχή επί της οποίας στηρίχθηκε το αιτούν δικαστήριο, η διενέργεια της εκτίμησης αυτής πρέπει να βασίζεται σε μια «πρόγνωση» όσον αφορά την πιθανότητα οι αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις τις οποίες επικαλείται ο ενδιαφερόμενος ταξιδιώτης να έχουν σημαντικές συνέπειες στην εκτέλεση του πακέτου, περιστάσεις οι οποίες πρέπει, εξάλλου, να έχουν ήδη ανακύψει κατά την ημερομηνία καταγγελίας του πακέτου.

68 Αφετέρου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι διατάξεις της οδηγίας 2015/2302 δεν διευκρινίζουν εάν η εκτίμηση του κατά πόσον οι οφειλόμενες στις περιστάσεις αυτές συνέπειες είναι πιθανές και σημαντικές πρέπει να διενεργείται υπό την οπτική του μέσου ταξιδιώτη, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως επιμελής και συνετός, ή υπό κάποια άλλη οπτική.

69 Τούτου δοθέντος, συμφώνως προς τον αντικειμενικό χαρακτήρα των εν λόγω συνεπειών, ο οποίος επισημάνθηκε στη σκέψη 54 της παρούσας αποφάσεως, οσάκις ο ενδιαφερόμενος ταξιδιώτης επιθυμεί να ασκήσει το δικαίωμά του καταγγελίας της σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού την οποία είχε συνάψει χωρίς χρέωση καταγγελίας, δεν αρκεί να στηρίζεται σε αμιγώς υποκειμενικές εκτιμήσεις ή φόβους.

70 Περαιτέρω, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, και η γενική εισαγγελέας στο σημείο 52 των προτάσεών της, το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 επιδιώκει ειδικώς τον σκοπό που συνίσταται στο να αναγνωρίζεται στον ενδιαφερόμενο ταξιδιώτη, σε περίπτωση αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων, ίδιον δικαίωμα καταγγελίας, ανεξάρτητα από το δικαίωμα που διαθέτει ο οικείος διοργανωτής δυνάμει του άρθρου 12, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής. Επομένως, δεν είναι δυνατόν να απαιτείται από τον ταξιδιώτη να στηρίζεται μόνο στις εκτιμήσεις του εκάστοτε διοργανωτή όσον αφορά το κατά πόσον είναι υλοποιήσιμη η εκτέλεση του οικείου ταξιδιού.

71 Αντιθέτως, προκειμένου να μπορεί ο εν λόγω ταξιδιώτης να επικαλεστεί λυσιτελώς το προβλεπόμενο στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 δικαίωμά του καταγγελίας και προκειμένου να μπορεί η διάταξη αυτή να επιτελεί τον ειδικό σκοπό που επιδιώκει, ο οποίος νοείται υπό το πρίσμα του γενικότερου σκοπού προστασίας των καταναλωτών της οδηγίας αυτής, όπως αυτός υπομνήσθηκε στη σκέψη 61 της παρούσας αποφάσεως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η εκτίμηση του κατά πόσον οι οφειλόμενες στις περιστάσεις αυτές συνέπειες είναι πιθανές και σημαντικές, κατά την έννοια της διάταξης αυτής, πρέπει να διενεργείται υπό την οπτική του μέσου ταξιδιώτη, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως επιμελής και συνετός, ενόψει του κριτηρίου που γίνεται δεκτό σε άλλους τομείς του δικαίου της Ένωσης σχετικούς με την προστασία των καταναλωτών (πρβλ. απόφαση της 3ης Μαρτίου 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, σκέψη 51).

72 Κατόπιν των ανωτέρω, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, η έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων [οι οποίες] επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου ή επηρεάζουν σημαντικά τη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό» του προγραμματισμένου ταξιδιού καταλαμβάνει όχι μόνον περιστάσεις οι οποίες καθιστούν αδύνατη την εκτέλεση του πακέτου αλλά και περιστάσεις οι οποίες, χωρίς να παρακωλύουν την εκτέλεση του πακέτου, συνεπάγονται ότι η εκτέλεσή του δεν είναι δυνατόν να υλοποιηθεί χωρίς να εκτεθούν οι συμμετέχοντες ταξιδιώτες σε κινδύνους για την υγεία και την ασφάλειά τους, λαμβάνοντας υπόψη, κατά περίπτωση, υποκειμενικούς παράγοντες σχετικούς με την ατομική κατάσταση των συγκεκριμένων ταξιδιωτών. Η εκτίμηση των συνεπειών που επιφέρουν οι περιστάσεις αυτές πρέπει να διενεργείται υπό την οπτική του μέσου ταξιδιώτη, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως επιμελής και συνετός, όπως αυτή διαμορφώνεται κατά την ημερομηνία καταγγελίας της εκάστοτε σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

73 Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 έχει την έννοια ότι ο ενδιαφερόμενος ταξιδιώτης δύναται να επικαλεσθεί ως «αναπόφευκτη και έκτακτη περίσταση», κατά την έννοια της διάταξης αυτής, μια κατάσταση την οποία ήδη γνώριζε ή μπορούσε να προβλέψει κατά την ημερομηνία σύναψης της σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, λαμβανομένου υπόψη, κατά περίπτωση, του διαρκώς εξελισσόμενου χαρακτήρα της κατάστασης αυτής.

74 Συναφώς, είναι βεβαίως αληθές ότι ούτε το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 ούτε το άρθρο 3, σημείο 12, της οδηγίας αυτής, τα οποία ορίζουν την έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», αναφέρονται ρητώς σε απαίτηση σύμφωνα με την οποία η κατάσταση την οποία επικαλείται προς τούτο ο εκάστοτε ταξιδιώτης πρέπει, κατά την ημερομηνία σύναψης της οικείας σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, να είναι απρόβλεπτη ή και ανύπαρκτη. Ωστόσο, τα επίθετα «αναπόφευκτες και έκτακτες» τείνουν, αφ' εαυτών, να υποδηλώνουν ότι η έννοια αυτή αφορά μόνον καταστάσεις οι οποίες, αφενός, δεν υφίσταντο κατά την ημερομηνία αυτή και, αφετέρου, ήταν απρόβλεπτες.

75 Πράγματι, μια υφιστάμενη κατάσταση δεν θα μπορούσε εκ φύσεως να χαρακτηρισθεί ως «αναπόφευκτη», και τούτο ακόμη και αν διαφαίνεται ως αναπόφευκτη προτού ανακύψει. Επιπλέον, μια υποθετική κατάσταση, αφ' ης στιγμής είναι προβλέψιμη, δεν θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί ως «έκτακτη».

76 Ομοίως, καθόσον το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 παρέχει στους ταξιδιώτες το δικαίωμα να καταγγείλουν τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού που είχαν συνάψει χωρίς χρέωση καταγγελίας εάν ανακύψουν οι αναγραφόμενες σ' αυτό περιστάσεις, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι περιστάσεις αυτές πρέπει να ανακύψουν μετά τη σύναψη της σύμβασης.

77 Εξάλλου, η μεν αιτιολογική σκέψη 30 της οδηγίας 2015/2302 διαλαμβάνει ότι, «[δ]εδομένου ότι τα πακέτα αγοράζονται συχνά πολύν καιρό πριν από την εκτέλεσή τους, ενδέχεται να συμβούν απρόβλεπτα γεγονότα», η δε αιτιολογική της σκέψη 31 διευκρινίζει ότι «[ο]ι ταξιδιώτες θα πρέπει επίσης να έχουν τη δυνατότητα να λύουν τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού ανά πάσα στιγμή πριν από την έναρξη του πακέτου». Το δικαίωμα καταγγελίας που έχει ο ενδιαφερόμενος ταξιδιώτης φαίνεται, λοιπόν, να εντάσσεται στο πλαίσιο μιας απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών.

78 Τέλος, η ερμηνεία αυτή επιρρωνύεται από τον σκοπό προστασίας των καταναλωτών τον οποίο επιδιώκει η οδηγία 2015/2302. Συγκεκριμένα, ο σκοπός αυτός δεν επιτάσσει να προστατεύονται οι καταναλωτές έναντι κινδύνων που, κατά την ημερομηνία σύναψης της σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, τους ήταν γνωστοί ή μπορούσαν να τους προβλέψουν και απλώς τους αποδέχθηκαν στο πλαίσιο πραγματοποίησης του ταξιδιού.

79 Ωσαύτως, η άσκηση του προβλεπόμενου στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 δικαιώματος καταγγελίας σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού χωρίς χρέωση καταγγελίας δεν μπορεί να στηρίζεται σε περιστάσεις οι οποίες, κατά την ημερομηνία σύναψης της σύμβασης αυτής, ήταν ήδη γνωστές στον ενδιαφερόμενο ταξιδιώτη, ή τις οποίες μπορούσε να προβλέψει.

80 Όσον αφορά την εκτίμηση, στο πλαίσιο αυτό, υφιστάμενης ή προβλέψιμης, κατά την ημερομηνία σύναψης της σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, κατάστασης η οποία όμως είναι ταχέως εξελισσόμενη, διευκρινίζεται ότι δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο μια τέτοια κατάσταση να μεταβλήθηκε ουσιωδώς, μετά τη σύναψη της σύμβασης αυτής, και δη σε τέτοιο βαθμό ώστε να διαφέρει από εκείνη της οποίας είχε λάβει γνώση ο ενδιαφερόμενος ταξιδιώτης ή την οποία μπορούσε ευλόγως να προβλέψει όταν συνήπτε τη σύμβαση, όπως επισήμανε και η γενική εισαγγελέας στο σημείο 62 των προτάσεών της.

81 Σε μια τέτοια περίπτωση, από τον τρόπο που εξελίχθηκε η κατάσταση αυτή θα μπορούσε να προκύψει, εν τοις πράγμασι, μια νέα κατάσταση ικανή να ανταποκρίνεται αυτή καθεαυτήν στον ορισμό της έννοιας των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατ' άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302.

82 Επομένως, θα εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει, υιοθετώντας την οπτική του μέσου ταξιδιώτη, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως επιμελής και συνετός, εάν το επίπεδο υγειονομικού κινδύνου συνεπεία του οποίου ο M. D. έλαβε την απόφαση να καταγγείλει, στις 27 Φεβρουαρίου 2020, τη σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού που είχε συνάψει άλλαξε σημαντικά σε σχέση με τον κίνδυνο που ήταν υπαρκτός ή προβλέψιμος κατά την ημερομηνία σύναψης της σύμβασης αυτής, στις 10 Φεβρουαρίου του ιδίου έτους.

83 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 έχει την έννοια ότι ο ενδιαφερόμενος ταξιδιώτης δύναται να επικαλεσθεί ως «αναπόφευκτη και έκτακτη περίσταση», κατά την έννοια της διάταξης αυτής, μια κατάσταση την οποία ήδη γνώριζε ή μπορούσε να προβλέψει κατά την ημερομηνία σύναψης της σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, χωρίς ωστόσο να αποκλείεται το ενδεχόμενο, λαμβανομένου υπόψη του διαρκώς εξελισσόμενου χαρακτήρα της, η εν λόγω κατάσταση να μεταβλήθηκε ουσιωδώς μετά τη σύναψη της σύμβασης αυτής, με αποτέλεσμα να έχει ανακύψει μια νέα κατάσταση ικανή να ανταποκρίνεται αυτή καθεαυτήν στον ορισμό της έννοιας των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων» κατά τη διάταξη αυτή.

Επί του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος

84 Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς το εύρος που καταλαμβάνει η περιεχόμενη στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 φράση περί της συνδρομής περιστάσεων «στον τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν» και, ιδίως, ως προς το κατά πόσον η φράση αυτή μπορεί επίσης να καλύπτει τον τόπο αναχώρησης ή/και άλλους τόπους, λαμβανομένης υπόψη της φύσης του γεγονότος το οποίο επικαλείται ο ταξιδιώτης, ήτοι, εν προκειμένω, της εξάπλωσης της νόσου COVID-19 σε παγκόσμια κλίμακα.

85 Από τις επεξηγήσεις που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, και ιδίως από τις διευκρινίσεις που εξετέθησαν στη σκέψη 41 της παρούσας αποφάσεως, συνάγεται ότι το αιτούν δικαστήριο εκλαμβάνει ως δεδομένο ότι, λόγω της ταχείας εξάπλωσής της, η νόσος COVID-19 είχε ήδη, κατά την ημερομηνία καταγγελίας της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, πλήξει, μεταξύ άλλων, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, ήτοι τον τόπο προορισμού του προγραμματισμένου ταξιδιού. Επομένως, αν υποτεθεί, λαμβανομένων υπόψη των ερμηνευτικών στοιχείων που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο στο πλαίσιο του πρώτου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος, ότι το ίδιο θεωρεί μια τέτοια εξάπλωση ως συνιστώσα «αναπόφευκτη και έκτακτη περίσταση», κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, για τους σκοπούς της επίλυσης της διαφοράς της κύριας δίκης δεν αμφισβητείται ότι η περίσταση αυτή ανέκυψε, μεταξύ άλλων, «στον τόπο προορισμού».

86 Περαιτέρω, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, εφόσον η εξάπλωση κρουσμάτων σοβαρής ασθένειας στον εκάστοτε ταξιδιωτικό προορισμό είναι δυνατόν να εμπίπτει στην έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατά τη διάταξη αυτή, τούτο πρέπει κατά μείζονα λόγο να ισχύει για την εξάπλωση σοβαρής ασθένειας σε παγκόσμιο επίπεδο, δεδομένου ότι οι επιπτώσεις της πλήττουν και τον τόπο προορισμού (απόφαση της 8ης Ιουνίου 2023, UFC – Que choisir και CLCV, C-407/21, EU:C:2023:449, σκέψη 48).

87 Συνακόλουθα, η επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης δεν εξαρτάται από το εάν η έννοια της συνδρομής περιστάσεων «στον τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν», κατ' άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, εκτείνεται σε περιστάσεις που επέρχονται σε άλλον τόπο πέραν από τον τόπο προορισμού του ταξιδιού, όπως είναι, μεταξύ άλλων, ο τόπος αναχώρησης.

88 Εντούτοις, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου την οποία θεσπίζει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, στο Δικαστήριο απόκειται να δώσει στο εθνικό δικαστήριο μια χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο μπορεί να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί (απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 και C-259/19, EU:C:2020:578, σκέψη 46).

89 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το τέταρτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 έχει την έννοια ότι, για τη διαπίστωση περί του αν υφίστανται, στον τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν, αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις «οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου ή επηρεάζουν σημαντικά τη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό», μπορούν να λαμβάνονται υπόψη και συνέπειες των περιστάσεων οι οποίες επέρχονται στον τόπο αναχώρησης καθώς και στους διαφορετικούς τόπους που συνδέονται με τη μετάβαση και την επιστροφή από το συγκεκριμένο ταξίδι.

90 Όπως προκύπτει από το γράμμα του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302, ερμηνευόμενου υπό το πρίσμα της αιτιολογικής της σκέψης 31, η διάταξη αυτή απαιτεί οι αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις να επέρχονται, μεταξύ άλλων, στον προβλεπόμενο τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν και να έχουν, ως εκ τούτου, σημαντικές συνέπειες για την εκτέλεση του οικείου πακέτου (πρβλ. απόφαση της 8ης Ιουνίου 2023, UFC – Que choisir και CLCV, C-407/21, EU:C:2023:449, σκέψη 47).

91 Αντιθέτως, ακόμη και αν οι συνέπειες αυτές εκδηλωθούν, κατ' αρχήν, μεταξύ άλλων, στον τόπο προορισμού και στα πολύ κοντινά περίχωρά του, γεγονός παραμένει ότι η εν λόγω διάταξη δεν περιέχει κανέναν γεωγραφικό περιορισμό όσον αφορά το μέρος όπου πρέπει να επέρχονται οι εν λόγω συνέπειες, οι οποίες οφείλονται στις περιστάσεις αυτές, προκειμένου να είναι δυνατόν να ληφθούν υπόψη.

92 Επιπλέον, οι ταξιδιωτικές υπηρεσίες που περιέχονται στο πακέτο μπορούν να περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τη μεταφορά των επιβατών, στην οποία περίπτωση η σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο ii, της οδηγίας 2015/2302, να διευκρινίζει τα μέσα μεταφοράς, τα χαρακτηριστικά και τις κατηγορίες των μέσων μεταφοράς, τους τόπους, τις ημερομηνίες και τις ώρες αναχώρησης και επιστροφής, τη διάρκεια και τις ενδιάμεσες στάσεις και ανταποκρίσεις.

93 Εξ αυτού συνάγεται ότι, οσάκις οι συνέπειες που προκαλούνται από τις αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις βαίνουν πέραν του τόπου προορισμού και δη αγγίζουν, μεταξύ άλλων, τον τόπο αναχώρησης ή επιστροφής ή τις ενδιάμεσες στάσεις και ανταποκρίσεις του ταξιδιού, είναι ικανές να επηρεάσουν την εκτέλεση του οικείου πακέτου και πρέπει, ως εκ τούτου, να μπορούν να λαμβάνονται υπόψη για τους σκοπούς της εφαρμογής του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302.

94 Συναφώς, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 71 των προτάσεών της, είναι ιδιαιτέρως πιθανό να θεσπισθούν μέτρα στον τόπο αναχώρησης συνεπεία των συνθηκών που επικρατούν στον τόπο προορισμού, όπως μέτρα που συνίστανται στο να υποβάλλονται οι ταξιδιώτες κατά την επιστροφή στον τόπο αναχώρησης σε περιορισμούς, οι οποίοι θα μπορούσαν επομένως να αποτελέσουν μέρος της αξιολόγησης των σημαντικών συνεπειών που επιφέρει η δεδομένη περίσταση στην εκτέλεση της οικείας σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού.

95 Ενόψει των προεκτεθέντων, στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302 έχει την έννοια ότι, για τη διαπίστωση περί του αν υφίστανται, στον τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν, αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις «οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου ή επηρεάζουν σημαντικά τη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό», μπορούν να λαμβάνονται υπόψη και συνέπειες οι οποίες επέρχονται στον τόπο αναχώρησης καθώς και στους διαφορετικούς τόπους που συνδέονται με τη μετάβαση και την επιστροφή από το συγκεκριμένο ταξίδι, εφόσον οι συνέπειες αυτές επηρεάζουν την εκτέλεση του εν λόγω πακέτου.

Επί των δικαστικών εξόδων

96 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας (ΕΕ) 2015/2302 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2015, σχετικά με τα οργανωμένα ταξίδια και τους συνδεδεμένους ταξιδιωτικούς διακανονισμούς, η οποία τροποποιεί τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 2006/2004 και την οδηγία 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και καταργεί την οδηγία 90/314/ΕΟΚ του Συμβουλίου, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 3, σημείο 12, της οδηγίας αυτής,**

   έχει την έννοια ότι:

   η έκδοση εκ μέρους των αρμοδίων αρχών επίσημης σύστασης με την οποία συνιστάται στους ταξιδιώτες να αποφύγουν τη μετάβαση στην οικεία ζώνη ή επίσημης απόφασης με την οποία η ζώνη αυτή χαρακτηρίζεται ως «ζώνη κινδύνου» δεν αποτελεί προϋπόθεση για να διαπιστωθεί η συνδρομή «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων», κατά την έννοια των εν λόγω διατάξεων, στον τόπο προορισμού ενός ταξιδιού ή πολύ κοντά σε αυτόν.

2) **Το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302**

   έχει την έννοια ότι:

   η έννοια των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων [οι οποίες] επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου ή επηρεάζουν σημαντικά τη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό» του προγραμματισμένου ταξιδιού καταλαμβάνει όχι μόνον περιστάσεις οι οποίες καθιστούν αδύνατη την εκτέλεση του πακέτου αλλά και περιστάσεις οι οποίες, χωρίς να παρακωλύουν την εκτέλεση του πακέτου, συνεπάγονται ότι η εκτέλεσή του δεν είναι δυνατόν να υλοποιηθεί χωρίς να εκτεθούν οι συμμετέχοντες ταξιδιώτες σε κινδύνους για την υγεία και την ασφάλειά τους, λαμβάνοντας υπόψη, κατά περίπτωση, υποκειμενικούς παράγοντες σχετικούς με την ατομική κατάσταση των συγκεκριμένων ταξιδιωτών. Η εκτίμηση των συνεπειών που επιφέρουν οι περιστάσεις αυτές πρέπει να διενεργείται υπό την οπτική του μέσου ταξιδιώτη, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως επιμελής και

συνετός, όπως αυτή διαμορφώνεται κατά την ημερομηνία καταγγελίας της εκάστοτε σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού.

3) Το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302

έχει την έννοια ότι:

ο ενδιαφερόμενος ταξιδιώτης δύναται να επικαλεσθεί ως «αναπόφευκτη και έκτακτη περίσταση», κατά την έννοια της διάταξης αυτής, μια κατάσταση την οποία ήδη γνώριζε ή μπορούσε να προβλέψει κατά την ημερομηνία σύναψης της σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού, χωρίς ωστόσο να αποκλείεται το ενδεχόμενο, λαμβανομένου υπόψη του διαρκώς εξελισσόμενου χαρακτήρα της, η εν λόγω κατάσταση να μεταβλήθηκε ουσιωδώς μετά τη σύναψη της σύμβασης αυτής, με αποτέλεσμα να έχει ανακύψει μια νέα κατάσταση ικανή να ανταποκρίνεται αυτή καθεαυτήν στον ορισμό της έννοιας των «αναπόφευκτων και έκτακτων περιστάσεων» κατά τη διάταξη αυτή.

4) Το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2015/2302

έχει την έννοια ότι:

για τη διαπίστωση περί του αν υφίστανται, στον τόπο προορισμού ή πολύ κοντά σε αυτόν, αναπόφευκτες και έκτακτες περιστάσεις «οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά την εκτέλεση του πακέτου ή επηρεάζουν σημαντικά τη μεταφορά των επιβατών στον προορισμό», μπορούν να λαμβάνονται υπόψη και συνέπειες οι οποίες επέρχονται στον τόπο αναχώρησης καθώς και στους διαφορετικούς τόπους που συνδέονται με τη μετάβαση και την επιστροφή από το συγκεκριμένο ταξίδι, εφόσον οι συνέπειες αυτές επηρεάζουν την εκτέλεση του εν λόγω πακέτου.

(υπογραφές)